

середнього та старшого шкільного віку». Це не лише дає змогу створити цілісну картину сформованості в учнів школи морально-етичних якостей, які є необхідною складовою національно-патріотичної самосвідомості, а й відстежити динаміку розвитку особистості школярів вже після завершення дослідно-експериментальної діяльності у школі. Тобто встановити, які зміни відбудуться в їхній особистісній сфері через три, п'ять, сім років. На сьогоднішній день отримано такі результати: більшість учнів 1–2-х класів вчителі оцінюють як товариських, по-мірно відповідальних, але не схильних до громадської активності. В 3–4-х класах учні змінюються – в них стрімко зростає прагнення громадської активності. Вони починають відчувати себе частиною цілого і воліють діяти в інтересах цього цілого. Саме тому в 2–3-х класах (на межі певного сензитивного періоду) варто вживати активних заходів для розвитку і формування національно-патріотичної самосвідомості.

Шкалу об'єктивних виявів сформованості національно-патріотичної самосвідомості «Портрет Патріота» було розроблено педагогами школи спільно із психологічною службою з метою визначення конкретних якостей, якими має володіти справжній патріот власної держави та які можуть бути сформованими під час дослідно-експериментальної роботи. У межах цієї методики в учнів оцінювали:

- 1) володіння українською мовою;
- 2) знання традицій та звичаїв українського народу;
- 3) знання основних досягнень видатних українців в аерокосмічній галузі;
- 4) участь у шкільних та позашкільних заходах національно-патріотичної спрямованості;
- 5) прагнення жити у власній країні та розвивати її;
- 6) порядність у ставленні до власних співгромадян;
- 7) бажання досягти чогось задля прославлення Батьківщини.

Відповідний психодіагностичний інструментарій дає змогу відстежувати динаміку формування національної самосвідомості засобами аерокосмічної освіти.

Окрім постійної психологічної діагностики робота психологічної служби школи пов'язана з уточненням формулювання «національно-патріотична самосвідомість» та створенням стратегії формування цієї якості засобами аерокосмічної освіти. Національно-патріотична самосвідомість, з нашого погляду, – це комплексний конструкт, формування якого можливе на основі розвитку чотирьох основних сфер особистості учнів: загального розвитку, гуманізму, цілеспрямованості та віри в майбутнє.

Розвиток згаданих сфер відбувається шляхом: 1) запровадження специфічних навчальних дисциплін аерокосмічної спрямованості; 2) знайомства учнів з видатними діячами аерокосмічної галузі України; 3) морально-етичного виховання учнів як гідних громадян своєї країни; 4) формування в учнів

позитивної мотивації досягнення, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення; 5) проведення позашкільних заходів: відвідування музеїв, виставок, специфічних факультетів ВНЗ, планетарію; 6) охоплення аерокосмічної тематики процесом викладання основних навчальних дисциплін.

Крім того, для цілеспрямованої, структурованої, продуктивної роботи, орієнтованої на формування національно-патріотичної самосвідомості учнів засобами аерокосмічної освіти, ми розробили систему рівнів явища, що формується. Оцінювання загальної ефективності дослідно-експериментальної роботи проводять з огляду на ці рівні.

Перший рівень – *початковий* – характерний для учнів початкової школи, старшокласникам властивий Український рідко. Дитина слабко уявляє, що таке країна, держава, у якій країні вона живе, чим славиться її Батьківщина, і яких звершень досягли її видатні співвітчизники. Знання, пов'язані з космосом, практично відсутні.

На другому рівні – *базовому* – учні володіють певним обсягом стандартної інформації, пов'язаної з країною, в якій вони проживають; вони також можуть висловлювати позитивне ставлення до неї, але воно має неусвідомлений, «лозунговий» характер. Знання в аерокосмічній сфері нечіткі і фрагментарні.

Третій рівень – *достатній* – пов'язаний із позитивним ставленням до власної країни, широкою обізнаністю щодо її історії, культури, символіки, звичаїв і традицій, повній або частковій упевненості в її привабливості для іноземців, зі знаннями у сфері розвитку вітчизняної аерокосмічної галузі.

Для четвертого рівня – *високого* – характерною є усвідомлена громадянська позиція, керуючись якою учні не просто визнають себе громадянами власної країни й виявляють позитивне ставлення до неї, висловлюють власну готовність діяти на благо держави, розвивати її, зокрема, і в аерокосмічній галузі, та шляхом власних досягнень посилювати її роль у системі міжнародних відносин.

Мету дослідно-експериментальної роботи в школі можна вважати досягненою у разі сформованості в учнів (особливо старшокласників) третього та четвертого рівнів національно-патріотичної самосвідомості. Визначення рівня сформованості цього конструкта відбувається за трьома напрямами: 1) виявлення ставлення учнів до власної країни за допомогою спеціально розробленого опитувальника; 2) діагностичні індивідуальні та групові бесіди з учнями; 3) аналіз об'єктивних досягнень учнів.

У результаті опитування учнів з використанням авторської методики ми отримуємо дані про їхню обізнаність щодо власної країни, її культури і традицій, а також досягнень видатних співвітчизників; крім того, таке опитування дає змогу виявити загальну модальність ставлення учнів до країни, в якій вони живуть. Діагностичні бесіди забезпечують визначення, якою мірою усвідомленою та не нав'язаною ззовні є позиція учнів. Своєю чергою, аналіз